

Jacek Dehnel
Lala

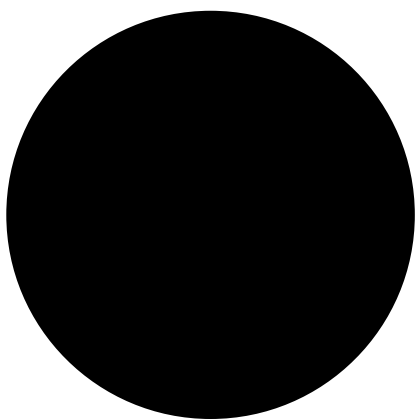
Větrné mlýny

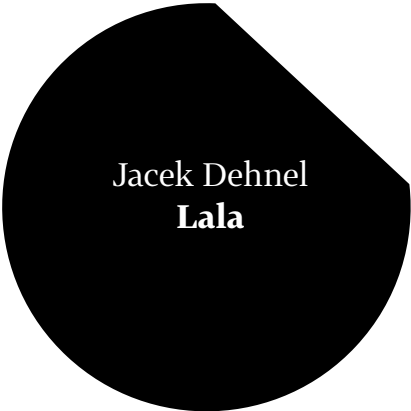
Jacek Dehnel se narodil v roce 1980 v Gdaňsku. Píše poezii a prózu, věnuje se překladu, publicistice a výtvarnému umění. Vystudoval polský jazyk a literaturu na Varšavské univerzitě. Napsal sedm sbírek poezie a devět knih prózy. Přeložil do polštiny mj. *Velkého Gatsbyho* Francise Scotta Fitzgeralda. Je zastoupený v publikaci *Třiatřicet: mladá česká, německá, polská, slovenská a ukrajinská próza*.

Větrné mlýny

Jacek Dehnel
Lala

Jacek Dehnel
Lala

Education and Culture DG
Culture Programme

Tato publikace byla realizována za finanční podpory Evropské unie.
Za obsah publikace (sdělení) odpovídá výlučně autor.
Publikace (sdělení) nereprezentuje názory Evropské komise
a Evropská komise neodpovídá za použití informací, jež jsou jejím obsahem.

Vydání této knihy podpořil Instytut Książki —
the ©POLAND Translation Program

© W. A. B., Warszawa 2006

© Jacek Dehnel, 2015

Translation © Michael Alexa, 2015

© Větrné mlýny, 2015

ISBN (papírová kniha) 978-80-7443-158-6

ISBN (eBook) 978-80-7443-181-4

Překlad Michael Alexa

Kapitola I

Ten dům v gdaňské Olivě vypadá jinak už nyní. A až babička zemře, a to už nebude mít dlouhého trvání, což mohu napsat docela klidně — za první, jsme se s tím všichni dávno smířili a za druhé, ona si to už nikdy nepřechte, ona už číst nemůže —, všechno se změní k nepoznání. Věci projdou dědickým řízením, budou si muset najít nové šteláře a skříně v nových bytech. Stendhal s Julkovým věnováním, který stál posledních třicet roků vedle Flaubertových *Tří povídek*, hřbet vedle hřbetu, se usadí mezi jinými knihami. A co bude se skleněnými servis, s těmi třemi nebo čtyřmi stovkami váziček, sklenic na stopce, džbánů a lahviček, červených, tmavomodrých, z lesního skla s bublinkami i bez, opalizujících, prasklých, ojíňených?

Když si tak vysedává jako stará čínská císařovna, nedbající vlády ani povinností, zachumlaná v jakýchsi plédech a obrovských vestách, ve skutečnosti ale hubenoučká, mrštná a drobná, je těžké si ji vybavit jako dřív, když ve vzpomínkách není místo pro utírání nosu, pampersky ani její neustálé mlčení. Ona se ovšem usmívá. Můžeme být alespoň rádi, že je v rámci možností šťastná,

ale to by bylo jako říci, že láčkovci anebo korálové útesy mají city.

Takový je tedy konec celého příběhu. Kde začíná?

Snad v Lisově? V malém zanedbaném Lisově, který voněl po padavčatech a který mě tak zklamal, když jsem se vydal na cestu do té zaslíbené země, do Kanaánu, jehož místopis jsem měl díky všem babiččíným příhodám v malíku; věděl jsem, kde stojí branka, kterou kůň otvíral hlavou, kde je salón a kde pokoj tety Růženy, kde je vystavena Napoleonova a Leninova busta, kde stojí stůl, kde zloději shromažďovali stříbro, na které měli zálusk, a kde stojí pracovní stůl, od něž praprababička Broklová vyhněla Němce. A dále? Nejvelkolepější částí dvora byl komín, kolem kterého stály zbytky zdí. Rýsovaly na zemi jakýsi nezřetelný čtyřúhelník, který na výšku místy měřil půl metru a místy metr a který bezesporu byl mnohem menší než dávný dvůr — přes několik bývalých pokojů vedla mez a tam, kde dřív stál klavír, rostly brambory a pohanka.

Nebo spíš v činžáku na tom a tom prospektu, jak se říkalo v Kyjevě, kde bydlely tři rodiny — Bieniečtí, Kar-nauchovovi a Korytkovi, jimž Moiry ovíjely byty zacuchanými nitkami osudu?

Anebo v tom zvláštním prostoru, který si za nic na světě nedovedu představit, protože nejsem mladý-polský-anarchisticky-smýšlející-autor-který-jezdí-na-východ, v tom zvláštním prostoru jménem Ukrajina, kde rostly jiné květiny a kde žili lidé, kteří se nám nepodobali, hovořili chladnými, ale zpěvnými hlasy, Ukrajina s ven-

kovany v šerkových košilích, kteří se s vidlemi a klanci hnali za automobilem prapradědečka Brokla?

Nevím, odkud mám začít, vždyť už jsem ten příběh začínal tolikrát; pokouším se teď, stejně jako jsem se pokoušel před deseti lety, když jsem s vervou čtrnáctiletého pisálka vymyslel titul *Gazely polské*, neboť arabský žánr gazel je „báseň — tkanice perel“, který se k jednotlivým a zároveň propojeným babiččiným příběhům znamenitě hodí; a konečně pokaždé, když jsem nic nepsal, ale vyprávěl svým přátelům, bratrancům a sestřenicím a svým nejbližším, ale i cestujícím v expresech na trase Gdaňsk–Varšava a Varšava–Gdaňsk.

Pravda ale spočívá někde jinde. Příběh obvykle začíná kousky, fragmenty, tady, tam, na nejrůznějších místech a v nejrůznějších tělech, které převážně už dávno nejsou, a jejichž správkyní a šafářkou byla babička. Babička z nejkvalitnějšího, nejtrvalejšího materiálu, která si po drobných opravách a důkladnějších rekonstrukcích ještě před několika lety uchovávala tolik jasu a půvabu, že když ke mně přijížděli přátelé na návštěvu z dalekých míst, chtěli chodit právě k ní — protože babička jim připadala ze všech pamětihodností mého severního města nejvíce fascinující.

K babiččiným majstrštykům — v době, kdy ještě mluvila — patřily začátky příběhů. V zásadě to vždycky byl (a je) jeden a ten samý spletitý příběh, který se časem

k nepoznání zanesl šedí a vrstvami všelijakých sazí a šelaku. Příběh vždycky začal na mnoha místech zároveň a nekončil vlastně nikdy — většinou jej utál konec návštěvy nebo západ slunce. Dlužno říci, že západ slunce ve smyslu konce vyprávění a počátku všech těch procedur spojených s ukládáním se na noc v Olivě nastává nejdřív kolem půlnoci a ne pokaždé je definitivní, neboť velké příběhy se rozvětvují a rozvíjejí, mají v sobě něco rozpínavého. Rozrůstají se po periferiích, když to člověk nečeká, a babička tak ovládá nás, nikoliv my ji.

Počátky příběhu se obvykle ovíjejí kolem předmětu, osoby, vůně či veselé historky, jako by to byl napůl úponek a napůl chápavý zvířecí ocas; příběh potom křepčí a skotačí, odnožuje se a množí v celou houštinu slov a point, je nezastavitelný, kypí bez ladu a skladu, kvůli němu chladne čaj, rozvaňují se těstoviny a z paměti se vytrácejí důležité věci... Tak ať.

Může vypadat například takto: „Když jsem byla na návštěvě u hraběte Krasínského a shodila araukarii z keridonu...“ nebo „Když děda Leonard stál před carskou popravčí četou...“ anebo třeba dejme tomu: „Když v Lisově nějaký zloděj sebral sirotkovi z pole všechno zeli...“ — jinými slovy, jeden se nikdy nenadál, kde se vlastně nachází, když nahlížel do jejího zvláštního světa přes nenadále odkrytou čočku. Samozřejmě jenom v případě náhodných posluchačů, pokud jde o nás, my její příběh známe — rozdrobený na jednotlivé kapitoly — do nejmenších podrobností.

„Jednou, představte si, babička Wanda, a to jí už bylo devadesát pryč, kolem poledne prostě zmizela z Lisova. Byla válka, široko daleko Němci. Hledáme a hledáme, kočár pryč, kočí pryč... Hledáme, strachy ani nedutáme... proč se na mě tak díváte?“

„To už známe.“

„Znáte?“ ptá se babička nedůvěřivě, ale vůbec ji to netrápí. „Jak to tedy končí?“

„Vrátila se od holiče...“

„Opravdu to znáte,“ zachmuří se babička na chvíli, ale v okamžiku se zase vzchopí, „ale to ničemu nevadí. Jednou, představte si, babička, a to jí už bylo devadesát..., no, a pak se vrátila. S trvalou. „Je mi přes devadesát,“ řekla, „a nemůžu si dovolit umřít, aniž bych měla aspoň jednou za život trvalou.““

Margot chodí po mém pokoji s šálkem v dlani a hledá něco nového. Když k ní chodím na návštěvu já, dělám totéž. „Odkud máš tohle?“ ptám se. „Co je tohle?“ ptám se. Její svět je nádherný a harmonický — všechny jeho části jsou stejně ohromující. Margot se jmenuje Markéta čili Margherita čili Perla a perla je perlou v každé své části.

Přichází ke skříňce a zdvíná fotografii.

„Tu jsi koupil na trhu?“

„Ne, to mám z domova. Vyprosil jsem si ji u babičky, protože měla dvě.“

Nemám žádnou její fotografii z dětství. Nevím, jak vypadala babička Wanda, dědeček Leonard, strýc Matěj, teta Eva, teta Saša, Milewski, Apollón s kšandami, nevím ani, jak vypadal Lisov. Během útoku Rusové — nebo Sověti, jak říká babička, Rusové byli před revolucí, pak z nich byla sovětská chátra — rozdělávali oheň v kamnech fotografiemi, které ležely v mohutné dřevěné truhle, co stála v síni. Romčina fotka vzplála nad hromadou vajec, kterou musela den co den, vajíčko po vajíčku, pít kvůli svým rychlým souchotinám, ale vůbec to nepomáhalo, vzplála i fotografie dědečka Brokla, na které stál v bíle pruhovaném obleku opřený o nablýskanou karosérii prvního automobilu na Ukrajině, shořely rovněž otcovy fotografie s nesmrtelným kloboukem na holé hlavě, stejně jako ty s mámou ve volných šatech. Shořely pohlednice z dalekých měst se vznešenými názvy a sépiové reprodukce soch a obrazů z prostorných sálů dalekých muzeí.

Tváře nejsou. Dlaně nejsou. Nejsou veřeje, stoly, grafiky, štosy časopisů a knih se zlatými ořízkami.

Zbylo několik, doslova několik sépiových momentek..., alespoň něco. Prababička natažená jako struna a ve vypasovaných šatech se opírá o černý deštníček, na pozadí je světlo prosáté přes listí cizokrajných stromů, asi platanů, a v rohu se skví bílý podpis „Abbasia“.

Můj Bože... Abbasia...

„Maminka měla tak krásnou figuru...,“ slyším za sebou mluvit babičku, „tak krásnou..., vypadala jako vysoká, ale byla malinká, sahala mi sotva sem, po ramena, když

jsem byla mladá, teď by mi byla určitě až sem, k tváři, zmenšuju se, zmenšuju..., ale i tak, podívej, figura vysoké ženy — a k tomu ty vypasované šaty. A vždycky běhala, takovým drobným klusem, vůbec si nevybavuju, že by někdy normálně šla. Když onemocněla, pomalu šoupala nohama, a tak tomu bylo i posledního dne, když umřela v tom svém křesle..., ale aby šla jako normální lidi? Ne. Vždycky běhala.“

Když byl svět ještě mladý, města zdobily štuky a zlato a vsi byly obtěžkané vůněmi kravského hnoje a ovoce povalujícího se v trávě, lidé byli menší. Možná neměli důvod se pro něco natahovat a nestoupali si na špičky, jako to děláme dnes, možná se krmili bez ohledu na zdravou výživu a možná jim zkrátka nezáleželo na tom, jak je kdo vysoký, protože všechno potřebné našli nízko nebo přímo na zemi.

Dědeček Leonard měřil metr padesát a kousek, vlasy černé jako havran — než se změnil v bílého havrana — a snědou pleť a pomněnkové oči.

Moje drahá Wanda, psal do deníku, který po jeho smrti našli babička s Julkem v zásuvce intarzovaného stolu, si myslí, že nejsem Brokl, ale hrabě de Broglie, že mám jen zkomolené jméno, protože mám takovou jižanskou postavu. Ale podle toho, co vím, jsme sem přijeli z Německa, protože jsme třeli bídu s nouzí, kdepak odjakživa Broklové, už můj praděd byl Brokl, nanejvýš Brockl...

Onoho chladného lednového dne spálili Sověti všechny dědečkovy fotografie, a proto křehká soustava měkkých tkání na jeho kostře přestala existovat i formálně a pro oči následujících generací zůstala neznámou. Nejednou jsem se pokoušel představit si toho přívětivého, dobře vychovaného postaršího pána (jehož celý život působil jako život staršího pána, protože tak si ho zapamatovala jeho vnučka), milovníka a sběratele umění, bibliofila a vzdělance, který byl chemikem z povolání, ve skutečnosti chtěl být živ ze svých pozemků, ale jedno ani druhé se mu nedařilo nejlépe.

„Starý pán,“ řekl mi schoulený starý Tarapatka, když jsem se vydal do Kanaánu, „v neděli po mši kupoval kousek od kostela pytel cukrlat a my, děti, jsme za ním běžely až ke dvorku, abychom nepřišly zkrátka, protože je rozhazoval na všechny strany... Starý pán byl dědeček vaší babičky, pan dědic.“

Pan dědic se ale nenarodil jako dědic — byl chudý jak kostelní myš. Polsky uměla v jeho rodině snad jenom jedna generace, nejsem si dokonce jistý, zda se náhodou nenarodil v Německu. Ale když měl polštinu v malíku, pořídil si kontuš a karabelu a přidal se k husarii. V hrudi mu začalo bít slovanské srdce a s odhodláním vlastním osmnáctiletým mladíkům se začal bít v Lednovém povstání, načež odjel na Sibiř jako opravdový polský vlastenec.

Podrobnosti si už nikdo nepamatoval, ale dědeček Brokl zdárně ukončil studium chemie, vrátil se ze Si-

biře a usadil se v Kyjevě, byl zasvěcen do největších tajů cukrovarnictví, získal titul profesora a oženil se s babičkou Wandou, která byla velmi moudrá, ale nepřilíš inteligentní; měli spolu čtyři děti a z dědečka se nakonec stal milionář.

Kdo by ale ubohého dědečka Leonarda Brokla viděl jako pečlivě zamaskovaného finančního žraloka, ten by se šeredně mýlil. Dědeček rozuměl procentům, dividendám či kurzům jako koza petrželi a na burze si počínal jako slon v porcelánu. Osud tomu ale chtěl, aby dědeček na čísi radu koupil ohromný balík akcií jedné firmy. Tentýž osud — či náhoda — chtěl, že akcie během několika dní prudce vzrostly, poněvadž císařství zrovna bylo v ohromném hospodářském rozkvětu. Dědečka ta nová hra pohltila, nedbal na úspory a koupil další balík akcií. A protože akcie znovu posílily, během měsíce se z dědečka stal jeden z nejzámožnějších Kyjevanů.

Takto by měly končit všechny příběhy.

Ale ve skutečnosti, bohužel, často pokračují.

Dědeček si koupil cukrovar, automobil a obrovský dům. Cestoval po celém světě a nakupoval obrazy, lakové paravány, sochy a nábytek; dopisoval si s nejzkušenějšími cukrovarníky v Berlíně i Paříži.

„A tak se u nás v Lisově objevily ty košile,“ vyprávěla babička a přitom skládala prádlo sundané ze šňůry, které uschlo v poledním vánku, „děda cestoval po Evropě a znovu a znovu si stěžoval, že neperou dobře a razítkují, kde je napadne... Přesvědčila jsem se o tom

na vlastní kůži, protože když Julek nechával v Bruselu vyprat košile, pláclí mu razítko přímo na prsa a pak se ještě divili, že se na ně utrhuje. Děda se na nikoho neutrhoval — zkrátka si koupil tolik košil a límečků, kolik potřeboval, a když se vracel do Kyjeva, do Mnína nebo do Moravice, táhl s sebou kufry nacpané prádlem. Ještě z Lisova, mnohem, mnohem později, sedláci vynášeli plné koše košil. Jen si to představ, sušily se na šňůrách a oni šupity dupity, a polovina chyběla. Anebo večer, když se válely v koších u okna, chlapi chodili po špičkách dovnitř, a ráno jsme měli jen oči pro pláč. Ale i tak byly skříňe plné košil.“

Babička Wanda, za svobodna Dziwiałkiewiczová, byla malinká, drobná žena s rozumem, který odpovídal jejím proporcím. Dožila se požehnaného věku devadesáti let — snad proto, že její nevelké tělo spotřebovalo malé porce času a závažné události ji šetřily, když se jí vyhýbaly obloukem. Ještě jako malou Wandičku ji po smrti rodičů dali do obrovského šedivého kláštera s masivními zdmi a dlouhými chodbami, po nichž se celé dny rozléhala tichoučká ozvěna krůčků jeptišek a chovanek a které jim každou vteřinu připomínaly, jak jsou proti moci Pána a závažnosti věna nicotné. Odsud, z relikviáře z kamene a dřeva někde v lesích na východě, mezi jezery s utopenými a hvozdy s přízraky, odvedl Wandičku Leonard Brokl, který se vrátil z vyhnanství a rozhodl se vlézt v okovy manželství. A když se Němec Wandě zalíbil, vzal si ji před Pánem, v nemoci i ve zdraví, v dobrém i zlém,

a to ani nevěděl, že z něho za nějaký čas bude milionář. Wandička to nemohla tušit už vůbec, Leonard byl muž s nějakými plány a záměry, které klíčily v závitech jeho učeného mozku; a ona — inu... Copak si sirotek z kláštera, takřka bez věna, může myslet na milionáře?

A tak se stejně jako v náboženských vyprávěnkách ctnosti, skromnosti a odříkání dostalo bohaté odměny v podobě přepychu a libůstek světa — logika zbožných povídaček je jinak za vlasy přitažená — a Wandička se dostala mezi nejvyšší kruhy toho světa, totiž kyjevského světa roku 1875, který blikotal svícemi ve vysokých kandelábrech, míhal se v tanečních sálech toaletami z Paříže a fraky z Londýna a splýval v pramenech šampaňského a ve šňůrách perel.

„Prý do sebe byli bláznivě zamilovaní; babička Wanda mi vyprávěla, ach, ach, že dědeček ji hubičkoval úplně celou, celičkou, od nožek až po vršek hlavy, jediný kousek těla nenechal bez políbení,“ chichotá se babička a ani netuší, že stejně se chichotala její babička, když to vyprávěla své vnučce. „Nechápu, co na ní viděl, protože nevynikala ani krásou ani chytrostí..., pětadvacet třicet roků žila v Kyjevě a nenaučila se rusky, ani co by se za nehet vešlo; sem tam něco prohodila francouzsky, co ji naučili v klášteře. Byla v těch všech Pařížích a Římech, Bruselech a Vídních..., no, kromě Londýna, New Yorku a Japonska, protože když jednou pluli přes La Manche, dostala takovou mořskou nemoc, že museli obrátit parník, lékař tvrdil, že to až k druhému břehu nepřežije...

a od té doby, jak říkal Julek, když se na ni zlobil, jezdil za velkou vodu jenom děda..., ale o tom já nic nevím. Představ si, cestovala všude možně, ale když jsem se jí zeptala, jaká byla drážďanská galerie a co bylo v Muzeu starožitností v Berlíně, říkala, že obchody v Drážďanech stojí za starou belu a z Berlína že si přivezla krásné hedvábí, ale galerie si prý nepamatuje; dědeček byl ale nadšený, chtěl vidět to i ono, nakupoval umělecká díla, ji to ale nudilo. Zato měla mnoho životního elánu, díky němuž mnohokrát zachránila Leonardu Broklovi život — ačkoliv byl nižšího vzrůstu, neustále chodil s hlavou v oblacích, byl lehkomyšlný a bezradný jak dítě.“

Následuje příběh, který babička vypráví vždycky, když má co do činění s nějakou složitostí. Stačí, aby při snídani — ach, ty nádherné olivské snídaně si zaslouží vlastní odstavec! — zarachotily topinky, když vyskakují z toustovače, stačí, aby rodiče přivezli rychlovarnou konvici („Co je to za vynález?! Já jsem se bála, že ji natotata spálím, když nepíská, nebo že na to zapomenu — a prosím, vypíná se sama! Trvá to ale moc krátce, normálně jsem stihla postavit v čajníku vodu, nakrájet veku, namazat ji máslem, udělat chlebičky, nachystat okurky a rajčata a teprve začal pískat. Pak jsem vždycky zalévala čaj v konvici a stavěla ji k chladnoucemu čajníku, aby čaj nestydl... Teď je to všechno raz dva. Ale zato můžu konvici stavět nahoru na tu rychlovarnou. Je nahoře taková placatá.“), stačí, aby se někdo dal do opravy kamínek nebo pračky, a babička na to: „No prosím, taková pračka

(... topinkovač, rádio, baterka). Kolik je v tom šroubků, plíšků a čudlíků a světýlek... Říkala jsem ti, jak děda Brokl jel přes Ukrajinu?“

„Ne,“ říkám, ale babička ironii buď neslyší, nebo ji nechce slyšet.

„Dědeček měl automobil, první na Ukrajině. Měl samo sebou šoféra, ale často řídil sám, jen tak, pro radost. Měli jsme takovou fotografii, jak stojí u auta v kukle, která mu padala do čela, ve speciálních rukavicích a trenčkotu přehozeném přes proužkovaný oblek..., luxus a krása od hlavy po paty, jako by ho vyrobili spolu s automobilem a úbořem jenom kvůli té fotografii. No, ale když jezdívali s babičkou, brali s sebou šoféra a nechali se unášet ukrajinskou divočinou, přes nekonečná pole a lesy, po příšerných silnicích pod širým nebem. Všude bodláky, představ si to. Jenomže jednou se museli pod tím širým ukrajinským nebem najednou zastavit uprostřed cesty, protože je obestoupil houf napůl rozzuřených a napůl vyděšených Ukrajinců, kteří mávali srpy, sekerami a klanicemi a jeden přes druhého hulákali, že jede čert. Dědeček už chtěl šoferovi zavelet, ať projede zástupem sedláků, ale babička vzala celou věc do svých drobných hrdinských rukou, nechala si otevřít dveře a vystoupila. Zvedla si závojíček a zeptala se — samozřejmě polsky, ukrajinsky neuměla — co je to za nápady s tím čertem. Hulákali, ale už ne tak nahlas, že to jede čert, ďábelský kočár, protože jej netáhnou koně, a přesto jede. Babička: „Copak jste nikdy neviděli parní lokomotivu?“ Neviděli.

„Ale řezací stroj znáte...“ Neznali. Nakonec zmínila nějakou mlátičku — nebo jak to tehdy bylo — a tu znali. Chytráky napadlo: „Mlátička má motor!“ „Tohle ale taky!“ odpověděla babička a zavolala šoféra, který uvnitř auta křečovitě svíral těžkou natáčecí kliku, která by v případě boje přišla vhod, a nechala otevřít kapotu automobilu a předvést motor, chladiče a tak podobně. Ustoupili. A dokonce roznesli po ostatních vesnicích zprávu, že to není čert, že to má motor — a od té doby jim už nikdo nechtěl ublížit.“

Kapitola II

Tady bych měl uvést pár slov na ujasněnou. Babiččino vyprávění, jak už jsem říkal, nemá rámeček ani hranice — je neostré a nedozírné, rozvětvené do šířky i do hloubky. A co víc, všechno, co tady zapisuji, jsem vyprávěl už mnohokrát, stejně jako babička a stejně jako ti, kteří příběhy vyprávěli jí. Opakování krásných a moudrých věcí je samo o sobě krásné a moudré a patří ke ctnostem jako krmení hladovějících, péče o zvířata, zalévání rostlin nebo rozdávání almužen.

Ale příběhy se dotvářejí v čase, a to dvojím způsobem. Za prvé, příběhy popisují minulý, odevzdaný, tekutý čas logicky uspořádaný do ověřitelné posloupnosti událostí a za druhé, jsou vyprávěny v čase — během rozhovorů. Proto se vynořuje mnoho postav, které se jeví jako nedůležité. Známí a známé, náhodní kolemjdoucí, úzká i širší rodina a k tomu všichni mí přátelé a známí — ne hrdinové, ale posluchači. Jak jen jsou pro každého z nich příběhy jiné! O kolik jsou prostší, bez půvabu, jsou-li pouhopouhými ilustracemi událostí, zhuštěnou, odbytou kronikou pro paní Vladku nebo pro trhovkyni — a jak dovedou sršet vtípem, když si na nich babička dá záležet...

Ještě před několika lety, když už většina narozeninových a jmeninových hostů nežila, se babička nejednou stavěla do role královny či přímo bohyně salónu, a to zpravidla pro některé z mých přátel: proto se v příběhu objevují. Pokud mají místo v mém životě, patří rovněž do života babičky, stejně jako Jáda Kontrymová nebo japonský špión, všichni ti cizí, ale přesto moji lidé.

Budou se proto objevovat, a to naprosto svéhlavě. Proto se prosím nedivte, začne-li nějaký příběh u jedné postavy a skončí u někoho úplně jiného. To patří k tajné přirozenosti příběhů; podobný počátek může znamenat různé konce a různé začátky mohou vést ke stejnému finále. To všechno patří k babiččinu ohromujícímu vyprávění, které začíná kdesi v Kyjevě, na dobré adrese, v obrovském činžáku s karyatidami... A pouze vyprávění třídí, vyvolává a rovná ty epizodické, ale v zásadě nezbytné postavy, jimž je příběh vyprávěn. Takto minulý čas pořádá čas plynoucí.

Existují rovněž příběhy, které předáváme jen hrstce lidí. Ne protože by jiní nedokázali pochopit jejich myšlenku nebo by se nesmáli pointě; ne protože bychom si je chtěli šetřit na sváteční příležitost; některé příběhy se k některým lidem překotně, ozlomkrk hrnou, padí, letí, harcují jako zarmoucení psi. Margot obvykle vy-

právím o duchách, o jímavosti zemřelých, o krásných místech a obrazech, jako jsou bělostné čepce bekyní čtoucích breviář, které plují nad narcisy kolem sirotčince v bruggském klášteře. Báře jsem vyprávěl o nedůtklivých tetách, náhlých útěcích, nenadálých obratech a perverzních vztazích. Je nadšená ze všech skandálů. Slávek rád poslouchá o sobě, proto nemá v této knize místo, ale zato patří do jiných. A tak dále a tak dále, každý příběh má svého oblíbeného posluchače a každý posluchač svůj příběh. Stává se také, že najdeme místo, kde se poslouchá nejlépe, anebo dobu, která na to či ono vyprávění čeká.

O dědečkovi Broklovi, babičce Wandě a jejich dětech jsem Báře vyprávěl v Pelplině.

Pokud jste nikdy v Pelplině nebyli, měli byste se tam podívat. Je tam malá stanice, z níž každé ráno odjíždějí natřískané vlaky a přijíždějí prázdné a večer naopak; trochu dále přejdete kolem rozpadající se továrny na cukr nebo bůhví na co a pak dojdete na náměstíčko s hrstkou domků. Pokud jste ztratili všechny naděje, narazíte na obrovskou středověkou katedrálu, která vypadá jako cihlová krabice s mistrovskými klenbami a s gotikou, barokem, amorky, kardinály, řadami lebek v relikviářích, s tančícím Kristem a dalšími fenomenálními věcmi uvnitř.

Tam jsem Báře řekl: „Báro, podívej, to by byla nádherná fotka — světla z vitráží na chórových lavicích...“

Bára zavrtěla hlavou.

„To nejde. To by nevyšlo.“

„Bujak,“ řekl jsem povýšeně, „by to zvládl.“

No, a samozřejmě to šlo, udělala snímek a teď chodí celá hrdá a trochu pobledlá.

Toho dne se totiž přihodilo hodně věcí. Ve dveřích katedrály jsme spatřili děvčátko — psát o tom vůbec nemá smysl, protože bych měl psát o Wandě a o Leonardovi, o Evě, Růženě a tak dále. Kde jinde bych o ní ale měl psát? Čili sem patří i ona.

Stáli jsme v chrámové předsíni. Jedno křídlo širokých vrat bylo pootevřené a přes mříž jsme viděli medový vnitřek katedrály — našlehanou zlatou pěnu barokních oltářů, andělské plémě a tmavé chórové lavice.

Bára mě zatahala za ruku. Otočil jsem se — děvčátko. Jako bych ji už viděl, ale vždyť jsem sotva vešel, vyprávěl nějaký příběh a byl celý pryč z toho, že je Bára nadšená — i když by mohla být ještě uchvácenější — a vtom se odkudsi přimotala ta holčička, bělostné vyžle s modřinami. Mohlo jí být takových čtrnáct let. Stála na kamenném prahu mezi dveřmi a mříží, byla skoro celá schovaná za masivními kovanými deskami a ve stínu, takže jsem viděl jenom vystouplé koleno, vyzáblé prsty a matné oko pod úzkým proučkem víčka. Jako vystřižená z nějakého obrazu nebo fotografie.

Bára mě vzala stranou, jako by mi ukazovala nějaký nápis.

„Myslíš, že by jí nevadilo, kdybych si ji vyfotila?“

„Myslím, že se jí klidně můžeš zeptat.“

Na chvíli jsem si připadal jako na východních kresech •
Léta Páně 1923 — zbídačené děti a hledači místního koloritu v pumpkách a tvídových sakách. Poodešel jsem ještě kousek dál a něco si zapisoval do sešitu, Bára zatím vyjednávala a potom fotografovala — ale už to není ono, já se oddávám své vizi — Huculsko 1923 a já, který říkám: „Propána, drahá Klementino, možná v tom je nějaká vznešená neforemnost, jakási tvrdost italských primitivů, ale půvab tohoto děvčátka by vyzněl o tolik lépe, kdyby nevědělo, že je chceš zvětšit svým aparátem — tudíž... neměla bys chuť tady někam zaskočit na jídlo?“

Konečně nás vpustili dovnitř. Vedl nás — jako obvykle — nějaký klerik; byl mladý a bezradný (jak by řekla babička). Vyprávěl cosi o Rubensovi, který je ve Staré pinacoladě v Mnichově. Řekl jsem mu, že pinacolada taky ujde, ale asi nebude tak stará, v Mnichově je pinakotéka. A dokonce dvě.

„Omlouvám se, spletl jsem se. Jsem tu od desíti ráno,“ odpověděl s odzbrojujícím úsměvem, „ale takový nesmysl se mi ještě z úst vypustit nepodařilo.“

Bára zmizela, ale po chvíli jsme se zase setkali — já se skupinkou, která už po x-té spořádaně poslouchala, že autor gotických chórových lavic se nechal portrétovat u země, prý z pokory, ale ve skutečnosti z pýchy, neboť každý se mu musí poklonit, aby na něho mohl pohlédnout. Bára přeshlapovala u vchodu a funěla pod nákladem svých brašen, aparátů a objektivů.

„Jmenuje se Liliana Lilianská.“

„Kdo?“

„Ta dívenka. Slíbila jsem jí, že jí pošlu tu fotku. A udělala jsem ještě jednu, zevnitř. Ale asi to nevyjde.“

Obešli jsme postupně všechny skryše a zákoutí; znovu jsem viděl portrét krále Sobieského jako hodujícího boháče, obraz křesťanů masakrovaných bestii a cihly, které obrousili mniši, když o ně ostříli nože cestou do refektáře.

Čas od času mne Bára zatahala za ruku. Anebo já ji. Tančící Kristus na vrcholku varhan („Ne-e, to nevyjde. Ale jestli chceš, můžu to zkusit.“), barevné skvrny světla prosáté vitrážemi na ažur lavic (Ne-e, to nevyjde.“, „No, víš, Bujak by to zvládl.“, „Bujak možná, já ne. Ale zkusím to, za to nic nedám.“).

„A relikviáře,“ zeptal jsem se, „byste nám ukázal, důstojný pane?“

„Já ještě nejsem kněz,“ opravil mě.

„Omlouvám se.“

„To je maličkost. Obvykle se to nedělá.“ Dělá se to neustále, řekl jsem si v duchu. „... ale když uděláme výjimku...“

A znovu jsem stanul před dřevěnými dvířky ukrytými v oltáři, za kterými stály řady lebek ovinuté červeným a blankytným sametem. Koruny s krajkami perel se velkolepě blýskaly a připomínaly rodokmen králů odříkávaný hexametrem nebo pokrytý měděnkou.

„Vidíš,“ pošeptal jsem Báře, „tohle je věčnost. Lebky v sametu, kadidlo a pozlacená shnilotina.“

•

Ale dost už bylo o dívence, která se jmenovala Liliana Lilianská, což se nám hrozně líbilo, o klerikovi, o muzeu s Gutenbergovou biblí a přehrší gotických soch a obrazů, kde jsme si všimli příšerné práce místního restaurátora, který gotické oltáře maloval metalízou v základních barvách, ze kterých trochu bolí oči, trochu zuby a ze všeho nejvíc trpí duchovní orgány.

Nevím, jak jsme to tehdy všechno stihli, ale Bára mi pak ještě vyprávěla o Lolečkovi a já jí o svých tetách. Byly to správné příběhy na správných místech — včetně vesnického hřbitůvku, pizzerie a nádraží. A začalo to úplně nevině.

„Podívej,“ zeptala se Bára a rázně přitom pochodovala, což čas od času dělá, „ta teta, o které tvá babička mluvila u snídaně, to je co za tetu? A proč tak nenáviděla tvoji prababičku?“

„Teta Eva, ta šílená.“

„Ta od generála?“

„Ne, ne od generála.“

„Ta, co měla houslistu?“

„Ne, to byla teta Saša.“

„Tak mi o tom pověz. Pěkně poporadě.“

„Tak dobrá. Babiččin dědeček se jmenoval Leonard Brokl a její babička Wanda, rozená Dziewiątkiewiczová.“

„Ano, to už vím. Dál.“

„Dál, tedy později, protože co bylo dřív, jaksi neznáme. Víم jenom o jakési vzdálené tetě Scipio del Campo, což byla velmi vážená a známá rodina, no, a po rodokmenu

se tam potloukali ještě další jiní, jako třeba generál kníže Zajączek. Dědeček Brokl...“

„A co s tím Zajączkem?“

„Nic, on byl generál a kníže. Nic moc. Ale my jsme s ním spojeni přes jeho ženu, která byla Francouzka. A to je zajímavá postava,“ — tady prosím věnujte pozornost vypravěčskému instinktu: s radostí Báře povyprávím o generálovi-povstalci a hlavně o jeho skandální ženě, protože právě ta ji bezpochyby potěší — „představ si, ta Zajączková byla překrásná žena. Byla krásná za mlada a vydrželo jí to až k stáru. Ještě jako osmdesátiletá měla milence z důstojnické školy.“

„To asi podstupovali kvůli kariéře, ne?“

„Možná, ale na tom teď nesejde. Protože, víš, byla dobře konzervovaná, měla kolem sebe čerstvé maso...“

„Jako kadety?“

„Ne, ještě čerstvější, plátky čerstvého masa. A spala v posteli, pod kterou byly po celý rok bloky ledu. Líčila si paty, kolena i ušní lalůčky. A tak dále. Díky tomu si uchovala mládí a svěžest. Ale my nepatříme do její rodiny, protože generál zemřel bez potomků, patříme k nějaké její sestře, švagrové nebo snad sestřenici, která taky nepatřila k nejctnostnějším, protože ta zase pravidelně spala s velkoknížetem Konstantinem Pavlovičem. Její manžel uznával všechny jejich děti, pokud vím samé dcery, za svoje. Díky tomu se mu pořád obdivovali a vážili si ho.“

„A jak se přišlo na to, že to jsou děti knížete?“

„Podle nosů. On měl takový neuvěřitelně ohavný ohrnutý a vpadlý frňák. A jeho dcery ho podědily, jedna vedle druhé. Proto mám ohrnutý nos i já. V každém případě jsem díky tomu potomkem císařovny Kateřiny.“

„A co ty tvoje tety?“

„Vydrž chvíli. Nesmíme taky zapomenout na strýce, babička měla jednoho. Celkem jich bylo pět, ale jedno dítě umřelo ještě jako malé..., nějaká holčička, ano holčička. Aha, Zuzka, krásná, chytrá, postrach zlobivých dětí jako vystřižený z románu o vychovatelkách. Psala básně ve francouzštině, uměla krásně hrát na klavír a srdce měla jako Palác kultury. Nebo jako Archandělský chrám. Ale ve dvanácti letech dostala zánět slepáku a doktor si myslel, že to je obyčejný problém se zažíváním, a předepsal jí ricinové projímadlo. Na hrdinku poučných příběhů pro děti to byla strašná smrt. Pak se narodila Eva, Růžena, Matěj a Irena, moje prababička. Všichni vyrůstali ve velkém zaopatřeném domě, protože jejich otec, jak už víš, náhodou získal ohromné jmění spekulací s akciemi...“

„A která z nich byla od toho houslisty?“

„Teta Saša, ale to byla pradědečkova sestra, ne prababiččina. Ale tu sem nepleť, o Saše ti povím jindy. Tak či tak byli všichni dobře zajištění a šťastní, babička Wanda měla krásné šaty a mnoho služebnictva, děti si hrávaly s hračkami z nejlepších vídeňských a petrohradských obchodů, s porcelánovými panenkami, celými armádami cínových vojáčků a tak dále. Poslali je do škol, do velmi

dobrých škol, nejlepších v Kyjevě. A potom děda Brokl zbankrotoval.

Malá odbočka. To se tak dědečkovi Broklovi čas od času stávalo, že přišel na buben. Pak něco koupil, něco prodal, čímž přišel i o poslední zlatý rubl, až na jednu, kde se vzala, tu se vzala, Fortuna, bohyně na dědečka obzvlášť laskavá, na něho spustila zlatý déšť, a dědeček si tak mohl například pořídit automobil. Anebo cukrovar. V jeho jemných rukou, stvořených k hlazení lakových paravánů a k uchopování šálků *vieux Saxe*, se všechny zemské statky jakýmsi záhadným způsobem osamostatňovaly — jako by stále existovaly, stále měly tolik a tolik jiter, stály na nich hospodářské budovy a vrchnost se domáhala daní, a přece jako by už v nich dávno hospodařil někdo jiný, někdo jiný sbíral jablka v sadu, někdo jiný přijímal sedláky v temném salónu a cizí ženy se brodily plaménky a růžovými keři. Účetnictví, směny, aktiva a pasiva se pod vlivem dědečkovy nerozvážnosti měnily na skutečné bestie, které žijí vlastním nezkrotným životem a nechávají svého patrona daleko vzadu.

Jak už zaznělo, po období zlaté prosperity na kyjevské burze dědeček zkrachoval poprvé. Byl vychován ve slepé víře v páru a elektřinu, zákon akce a reakce a v logický úsudek, a proto si musel připadat jako podvedený. Protože koupil akcie jako dřív. Prodal akcie jako dřív — a místo toho, aby vydělal, prodělal. Bohužel, železné zásady chemie, precizní počty prvků a sloučenin,

přesné poměry molů brómu a chlóru, neměly ve světě dravých vlků ukrajinského finančnictví právo na život. Akcie jednou koupené mohly stoupat nebo klesat a žádné množství draslíku tomu nemohlo pomoci ani uškodit.

Dědeček Brokl však byl vychován nejen ve víře v páru a elektřinu, ale rovněž v jakési neobyčejné koncepci kupecké cti, které by přinesly problémy i Buddenbrookovým. Ukázalo se totiž, že přemluvil ke koupi akcií ještě několik přátel (je-li to koneckonců tak zázračný způsob, jak získat zlatou manu...) a přišel nejen o svůj kapitál, ale rovněž se cítil povinován vrátit peníze všem přemluveným.

„A tehdy,“ říkala babička Wanda své vnučce, „můj manžel, tvůj dědeček, zbankrotoval. Zamkli jsme dům na dva západy, přestali jsme přijímat návštěvy a propustili všechno služebnictvo, zbyl nám jenom komorník a pokojská.“

Protože jsem vyprávěl už dost dlouho, Bára mě vyfotografovala. Zčásti proto, že tušila pěkný snímek, zčásti aby na sebe upozornila.

„Děkuju. Aha... A dědeček zbankrotoval. To, že jim zbyl jenom komorník a pokojská, to se dalo nějak vydržet, ale Broklova rodina už nebyla schopná platit kolejné na penzionátu. Matěj studoval v Německu, což stálo hromadu peněz, ale to byl kluk. Zato dívky..., no co, musely zůstat doma, hrát na klavír, malovat, vyšívat krajky a čekat na dobrou partii. Tehdy se na moji prababičku Irenu

složily kamarádky z penzionátu. Všechny ji měly tak rády, že se dva nebo tři roky skládaly na kolejně. Růženu to netrápilo, protože do školy chodila nerada, zato bystrá a inteligentní Eva šlela a zuřila, protože jí nikdo nedal ani pětník. Měla prý velký umělecký talent, dobře vyšivala i malovala, ale takové různé psychedelické motivy.“

„Psychedelický krajky?“

„No, krajky asi ne. I když... polštář s masožravými rosnatkami..., myslel jsem spíš obrazy. Na japonské lakované skříňce... Babička vždycky říkala: ‚Víš, taková ohavnost, co si děda přivezl z Japonska... takový nesmysl!‘ Já bych přitom dal za japonskou skříňku bůhvíco... No nic. Na dvířka namalovala sídlo, takový Lisov nelisov, před domem byl záhon a na něm dřepěla ropucha větší než celý dům. Teta Eva nenáviděla mou prababičku, protože jí záviděla vzdělání a taky protože to byla prostě odporná ženská.“

„Já se tý Evě nedivím, že ji nenáviděla...“

„Tím spíš, že když se dědeček zase postavil na vlastní nohy, pro Evu už bylo na studium pozdě a studovat šla zase Irena. Nejdřív na konzervatoř, pak studovala astronomii. K tomu znala pět jazyků: anglicky, německy, francouzsky, rusky a polsky. V té době byla takhle vzdělaná žena něčím opravdu unikátním, to asi uznáš.“

„Já se tý Evě nedivím...“

„Právě. A ještě k tomu, když měl dědeček zase peníze, automobil a cukrovar, korespondoval s chemiky z celého světa, sbíral umělecká díla a jezdil po Evropě, vždycky

s sebou bral Irenku, protože byla jeho nejmilejší, nejchytřejší a nejkrásnější z dcer.“

„Tak teď už se jí vůbec nedivím.“

„Ani já. Ale to je ještě slabý odvar. Eva měla snoubence. Jmenoval se Mech. Hrůza. Mech byl, jak už je ze jména jasné, milý člověk. Byl dokonce inteligentní a celkem pohledný. Zato Eva, která se z nudy a z potřeby nějakého intelektuálního vybití začala stýkat s mladými anarchisty, se považovala za svobodnou, emancipovanou a moderní ženu. Nacpala si do hlavy všelijaké teorie, které v nepěstěné zahradě její hlavy našly úrodnou půdu, abych tak řekl, a pak chtěla Mecha uvést v úžas svojí třeskutou velemoudrostí a svým anarchismem. Jenomže kdo se jí připlétl do cesty?“

„Irenka?“

„Irenka! A moje prababička, jak zpívá Kaczmarski, neobvyklá žena své doby...“

„... nudily ji lichotky obyčejných nápadníků?“

„Přesně tak. Ale i těch chytrých, na to pozor. Vždyť ji miloval i Leśmian, o němž vždycky mluvila jako o Bolkoví Lesmanovi. Hrála na klavír, on stál opřený o tu dřevěnou velrybu a díval se jí přímo do očí. Ale mohl jí věnovat nějakou báseň... S Mechem to bylo podobné: oficiálně přišel za tetou Evou, ale vždycky nejdřív zaklepal na dveře sestry, kterou nenáviděla, a dlouho si s ní povídal o knihách, o hudbě a o filosofii. A Eva čekala.“

„Víš, co mě napadlo?“

„Co?“

„Já se tý Evě divím, že jí něco neudělala..“

„Něco na tom bude. Tak či tak, nakonec jí Mech zůstal. Byl to oficiální snoubenec a stal se z něho oficiální manžel. S Růženou to bylo horší. Ta zas měla spoustu různých ctitelů, někteří z nich byli dokonce dobré partie, ale neustále je odmítala. Až když byla stará panna, už po třicítce, objevil se generál Šimíček. Chodí na námluvy, prosí rodiče o ruku dcery a oni mu říkají: ‚Drahý pane, velmi rádi bychom vás měli za zetě, ale bohužel poslední slovo patří Růženě, která ale obvykle žádosti odmítá.‘ Jdou společně za Růženou a ptají se: ‚Růžo, nevдалa by ses tady za pana generála?‘ A ona: ‚Hmm..., inu, dobrá.‘ A vzala si ho, byla z ní Šimíčková. A pokaždé, když se jí někdo zeptal: ‚Šimíček, to je Čech?‘ teta zbrunátněla a křičela: ‚Žádný Čech, kdepak, Rakušan je to!‘ nebo o něm říkala: ‚Můj manžel, generál Šimíček. Rakušan.‘“

„A tvoje prababička?“

„Irena? Irena se šťastně zamilovala do doktora Bienieckého, nebezpečně krásného muže. Byl to vojenský doktor, který se specializoval, představ si to, na gynekologii. A vzali se. Narodila se jim Romča.“

Tehdy jsem Báře zamlčel příběh o kyjevském domě, který jsem jí pak zamlčel ještě asi třikrát. Ale — vím, vím — musím se přenést z Pelplina do Gdaňsku, abych jej mohl vyprávět tak, jak mi jej vyprávěla babička.

Všechno začíná slovem „Kyjev“, které jsem v dětství slyšel nesčetněkrát. Co pro mne mohl znamenat Kyjev, to zvláštní jméno dunící dřevem a chrastící klestím, které

rozsévalo po vydutých kopulích odlesky Byzance? Věděl jsem, že na jednom z nejhonosnějších bulvárů — kterým babička říkala prospekty — rozkládali své zboží obchodníci s koberci z východu.

I když bylo bláto, ve větru, v dešti, ležely koberce na dlažbě, na chodnících. Prababička mi vyprávěla, že na ně nechtěla šlapat, aby je nezašpinila, přestože byly už tak příšerně zablácené, a obchodníci s lesknoucíma se očima a temnou kůží, kupci s obočím a plnovousy tak černými, že vypadaly jako tmavomodré, vycházeli ze stanů a zvali kolemjdoucí, aby se po nich prošli — byly nové a nový koberec by si koupil leda nějaký naivní zbohatlík. Špinily se, dupalo se po nich, šlapalo a jezdilo drožkami, až získaly náležitou patinu. Nakonec je obchodníci konečně nechali vyčistit a opatrně je rozložili uvnitř stanu. Vycházeli ven a vyvolávali.

V mém nejútlejším dětství mi Kyjev připadal jako malebné, zázračné místo. Město, jehož ulice byly pečlivě přikryty vzorovanými perskými koberci, které vychvalovali halasní obchodníci s vousy a obočím tak černými, že se leskly tmavou modří.

V tomto městě, ve velkém činžáku na tom a tom prospektu, bydlely tři rodiny — Bieniečtí, Karnauchovovi a Korytkovi. Jejich osud ostřížím zrakem sledovaly nejen vlezlé sousedky, ale i secesní maskarony s masitými rty a dmoucí se karyatidy podpírající balkóny svými drobnými zády a kyticemi lilií. Jakkoli byly secesní a pokrývaly je pletence květin, neustále valily oči na spletené

vztahy a city a jen znova a znova zdvíhaly v tichém úžasu obočí, až jim vyskakovaly na omítce vrásky.

V prvním patře bydlel rada Valerián Karnauchov se ženou Allou, synem, dcerou, chůvou a služebnou.

„Jdeme, jdeme,“ řekla babička a připjala si k límci perleťovou brož, „vždycky chodíme pozdě. Víš, že...“ řekla už na schodech, „to mám po mámě? Máma taky vždycky chodila pozdě,“ zazněl jí v hlase odstín pýchy. „Kdykoli se s otcem vypravovali do divadla nebo na koncert, na poslední chvíli si na něco vzpomněla. Třeba že něco nestihla říct Geně, že ty šaty nejsou ono, že má moc světlý nebo zase moc tmavý klobouk... A když se jim konečně podařilo vykročit ze dveří — otec kvůli tomu začal obřad exodu s notným předstihem — máma se otočila jako na obrtlíku, obhlédla salón a jídelnu a najednou ji popadala touha přesunovat komodu, stůl nebo otočit koberec napříč, což bylo to nejhorší, protože k tomu se musel odsunout všechn nábytek; otec vzdychal a hartusil, když přesunoval křeslo tam a pohovku sem, jak mu máma prikazovala špičkou deštníčku. Pokaždé přišli až na druhý akt nebo na druhou část koncertu. A když jednou, nepamatuju si už, kdy to bylo, asi to byl Hofmanův recitál... Ne, na Hofmanův recitál jsem šla sama, jakýmsi zázrakem jsem sehnala u známých lístky, představ si, co to tehdy bylo! Hofman tak nádherně hrál — některé tóny v akordu hrál hlasitěji, seděla jsem jako přikovaná...“ To už jsme seděli v taxíku a ujížděli jsme večerním městem; řidič musel být trochu zmatený, když

ho babička odbyla pouhým „do filharmonie“; do příběhu ho neuvedla ani slůvkem, protože zase honem navázala: „... a poslouchala jsem ty nádherné akordy, až po přestávce přišel na pódium muž celý v černém a hrobovým hlasem prohlásil, že právě zemřel papež. A v programu zrovna byla sonáta se smutečným pochodem. Neuvěřitelné, co?“ trhla hlavou a podívala se na mě, jako by čekala, že na to odpovím nějakým „och“ nebo nějakou pantomimou, jako bych celý příběh nikdy v životě neslyšel. Nic. Babička se vrátila ke starší linii a řidič znovu ztratil nit.

„V každém případě šli na nějaký koncert nebo do opery. A máma odkudsi vytáhla kilim a požádala o kladivo a hřebíky. Otec se na ni podíval s nekonečnou láskou, rozloučil se s prvním aktem *Traviaty* nebo *Normy*, vzal mě stranou a zašeptal: ‚Pamatuju se, že jsme jednou šli s Allou někam na návštěvu. Měla krásné šaty z višňového hedvábí se čtyřmi volánky dole. A osud tomu chtěl, že se jeden z nich zachytil o nohu křesla a šev povolil. Řekl jsem, že počkám, než se převlékne, a ona jenom prohlásila, že je to škoda času a rrrryc!, utrhla višňový volán, praštila do křesla a šlo se.‘

Alla Karnauchovová měla vedle trhání volánů jediným prudkým pohybem mnoho pozoruhodných vlastností, byla vzdělaná a sečtělá a výjimečně inteligentní a pokroková, věřila v ideu zdokonalování lidskosti a v nezávislost, což šířila dál.“

„A co děti?“

„Děti? Nu, co s nimi?“ pohlédla na mě babička se zřetelným výrazem nepochopení. „O Irinku se starala chůva, o Ivana guvernant.

Alla si jednoho dne něco uvědomila. Celý činžák od sklepa po půdu si to uvědomil už dávno — všichni včetně karyatid, maskaronů a malých dětí věděli, že pan Korytko je alkoholik. Ale Alla na to musela přijít sama. Pan Korytko, člověk stejně pohledný jako opilý, se jí jednoho dne zjevil na schodišti do prvního patra v celé své kráse a opilosti.

Po krátkém rozhovoru s tím brunátným Apollónem Alla řekla: „Valeriáne, budu k tobě upřímná. Pan Korytko je velký člověk, ale podvádí ho žena a propadl závislosti, která mu podlamuje zdraví a ničí charakter. Potřebuje vedle sebe někoho silného. Oba víme, že mezi takové ženy patřím. Musím se o něho postarat a probudit v něm důstojnost a sílu. Odcházím od tebe. Odpusť mi to,“ pohládla ho po tváři, „ty si v životě beze mne poradíš, Valeriáne, máš navíc Marfu a Olgu. Budu navštěvovat tebe i děti.“

A začala žít s panem Korytkem.“

Zatím jsme přijeli k filharmonii. Akorát na druhou část koncertu.

„A co bylo potom?“ zeptal jsem se jí vlídně, když jsme o hodinu později vyšli na čerstvý vzduch.

„Po čem? Máš holej krk.“

„Takhle se to teď nosí. No co bylo s panem Korytkem, s Allou a Valeriánem?“

„Aha. Osud tomu chtěl, že si Valerián taky něco uvědomil. V návalu každodenních povinností právního rady Jihozápadních drah, uprostřed dne, mezi tím, co se zabýval případem Jihozápadní dráhy kontra Andrej Porfiryč Ketterl, a večerní hodinou houslí byl osvěcen. Jednoho mrazivého lednového dne. Zapni se, máš holej krk. Celý činžák, od sklepa po půdu, včetně...“

„... včetně karyatid, maskaronů, malých dětí a služebnictva...“

„... a služebnictva, věděl, že v čísle šest bydlí s manželem a dospívající dcerou krásná a nešťastná paní Bieniecká. Doktor Bieniecki ji podváděl s každou druhou, byl mimořádně pohledný — setkala jsem se s ním ve Varšavě, když jsem ještě studovala, byla jsem zrovna s kamarádkou z gymnázia, představila jsem je, oni oba úplně zrudli... Bylo mu tehdy dost přes šedesát, jí sotva dvacet. Dokud měl těch holek hromadu, paní Bieniecká to přešla mávnutím rukou, ale když to byla jedna jediná a ještě k tomu sousedka, jakási Korytková..., nu, to věděla, kolik uhodilo. Děkala jim naschvály, kazila jim domluvená znamení, přesunovala květináče za oknem nebo zapalovala nebo zhasínala svíčky na parapetu. A čím dál víc klesala na mysl. Věděli to všichni kromě Valeriána, který si potřeboval něco uvědomit. Jednoho dne ji potkal v přízemí domu. ‚Dovolte,‘ nabídl jí rámě, než vyšli z vrat, ‚dnes to venku klouže.‘ A krásná paní Bieniecká se na něho smutně podívala očima, ve kterých zaplály dva safírové ohníčky, a z hrdé výšky půldruhého metru

mu vmetla do tváře: ‚Od Rusáka? Od Rusáka nepřijmu ani rámě.‘ No, a protože běžela jako vždycky, netrvalo dlouho a uklouzla. Valerián se na ni melancholicky podíval. ‚To jste,‘ spustila na něho, ‚džentlmen, že vás ani nenapadne pomoci dámě?!‘ ‚Od Rusáka? Vždyť jste říkala, že si od Rusáka pomoci nenecháte, nemám pravdu?‘ Jakmile to dořekl, shýbl se a jemně ji zdvihl v náručí.

A když se o dva měsíce později Alla vrátila s máslem na hlavě, že se jí nepodařilo v panu Korytkovi vzbudit důstojnost a sílu, Valerián jí řekl, že se samozřejmě může vrátit do čísla pět v prvním patře, ale on že se v čísle šest stará o smutnou paní Bienieckou, jejíž manžel, vojenský lékař, gynekolog, ji neustále podvádí s paní Korytkovou.

‚A tak se,‘ jak říkával Julek, ‚světe div se, narodila Lala.‘“

- Kresy je terminus technicus, kterým se označují ztracená území zejména na polských východních hranicích (existuje i kresová či kresovská literatura). Pozn. překladatele.

Kapitola III

Než se ale Lala narodí, je třeba zmínit tetu Sašu a Mišu de Sicard.

Valerián měl dvě sestry, Lolu a Sašu. Saša byla nudná a nehezká — proto ji měl půl života na krku. Lola byla stejně do větru jako on, nejmilovanější sestra, nejlepší přítel — proto se půl života vůbec neviděli.

Vyrostli v krásném zákoutí u jedné z velkých ruských řek — Volhy, Dněpru nebo která z nich to byla. Otec jim zemřel, když byli ještě malí, a matka se musela starat o celé hospodářství. Jedině Boží prozřetelnosti mohli děkovat za to, že se v té velké řece neutopili. Děti totiž vychovávaly služebné, které soudily, že nejlepším způsobem, jak se Loly a Valeriána zbavit, je celodenní výlet na loďce. Dostali jídlo na celý den — kotlík krup s omastkem, jablka a hrušky, napakovali je do loďky a pluli po řece až do pozdního večera, kdy se vraceli s rozbitými koleny, umouněnými tvářemi a prázdnými žaludky, zatímco krotká Saša, která strávila celý Boží den cvičením stupnic a četbou, dávno spala spánkem spravedlivých.

Protože se Lola s Valeriánem neutopili, musel se někdo postarat o jejich budoucnost. Valerián absolvoval

práva, o Lole vím jenom to, že zůstala u velké řeky, a Saša šla na konzervatoř. A tady se objevuje Miša de Sicard.

„Chudáček krasavec Miša de Sicard! Říkala jsem ti o něm někdy?“ ptá se babička a já lhotejně přikyvuji; lhotejně, protože právě tak bych mohl zavrtět hlavou, jenomže vrtění hlavou nemá tváří v tvář nekonečnému vyprávění smysl. „Miša chodil s tátovou sestrou, tetou Sašou, na konzervatoř. Krasavec. Vysoký a silný, černooký a černovlasý, tmavá pleť — Apollón. A k tomu výborná partie, protože rodina de Sicard měla po celém carském Rusku bankovní síť, od Petrohradu po Kamčatku. Jasná věc, že na něm půlka konzervatoře mohla oči nechat a láskyplně vzdychala, když šel okolo. A teta Saša..., nu, malá modrá očička, boubelatá, mrňavý nos jako knoflík, žádná sláva. Krásně se ale smála. A vlasy měla nádherné, a to i zastara, jednou jsem ale přišla k tetě do ložnice a vidím, krásné vlasy tety Saši visí na dřevěné kouli a tetě zbyly jenom takové proužky šedin svázané do drdolu. Ale zamlada měla určitě svoje. Nu, a představ si, jak ten nádherný Miša pokleká před malou, boubelatou Sašou s takovým nosem,“ rozplácla si babička nos špičkou ukazováčku. „Víš, co mu odpověděla?“

„Proč zrovna já?“

„Jak to víš? Už jsem ti to vyprávěla? Přesně tak, zeptala se: ‚Proč já?‘ A on na to: ‚Protože vy jediná jste na mě nemyslela.‘ A vzali se. Od té doby jezdila s Mišou de Sicard, který byl opravdu znamenitý houslista, po celém světě, chodila do salónů nejvyšších aristokratů a nejbohatší

buržoazie. Paříž, Londýn, New York, Vídeň — byli všude a Fiokla a Aniuta tam byly s nimi. Protože jenom Fiokla a Aniuta, někdejší Mišovy chůvy, dokázaly snést jeho hysterické záchvaty. Že má voda ve vaně o dva stupně víc nebo méně. Že ho jeho hudební doprovod nesnáší. Že alt-violista šilhá. Že migréna. Že nechce hrát, nechce, nechce a nebude. A Fiokla s Aniutou za ním pobíhaly s houslemi nejprve značky Amati a později Stradivarius, s kalafunou, s albem rodinných fotografií. ‚Maminka, maminka s babičkou, podívej, zlatíčko, chlapče zlatý, no a dědeček, a tady, a tady, podívej, a už se přestaň zlobit.‘ A Miša začal ignorovat smlouvy a nedostavoval se na koncerty, když se mu nelíbil sál, bylo ošklivo anebo prostě neměl náladu. Impresářiové o tom věděli, a proto s ním podepisovali smlouvy s astronomickými pokutami za porušení podmínek, a potom platil jako mourovatý. Bratři, kteří spolu s ním zdědili bankovní síť, mu každý měsíc posílali obrovskou apanáž, aby se držel co nejdál obchodu, a tak měl peněz jak želez. Teta říkala, že jednou v Bruselu odhodil nedopalek. Přišel k němu policista, napsal mu pokutu. Miša zaplatil, zdvořile se uklonil a o sto metrů dál zase něco hodil na zem. A znovu zaplatil... Takový on byl — nádherný, bohatý a rozmazlený.“

Tady ale přichází ponaučení. Není to v babiččiných vyprávěních žádná výjimka, ale ani pravidlo, život sám je totiž obecně vzato bohatý zdroj ponaučení a všechny její příběhy jsou ze života. Na poučné pasáže se babička připravuje skoro nepovšimnutelně, pro nevědomého

pozorovatele a posluchače docela neviditelně. Jenom na slovo vzatý vypravěč by v jejím hlase vycítil nenápadné zrychlování v kontrastu s pečlivě dávkovaným zpomalováním; protahování hlásek a nečekanost po-
inty..., na jednaosmdesátiletou dámu hotové mistrovské dílo! („Co je to osmdesát jedna let pro mladou ženu?“ prohlásila by určitě babička.)

„Rozumíš, tehdy se objevila ta Američanka...,“ ukazovací zájmeno „ta“ je tady nezbytné, jde o „tu“ konkrétní Američanku, o tu důru, která tetě Saše odloudila Mišu, „jezdila za ním z města do města, z jednoho hlavního města do druhého, z jednoho koncertu na druhý, a vždycky seděla na nejlepším místě ovinutá nejdražší, i když ne zrovna nejvkusnější kožešinovou šálou, posílala mu do šatny koše růží a omdlávala nadšením. Nu a Miša na ní mohl oči nechat, tetu nechal bez prostředků a odplul za Američankou do Států. Ale ona nehodlala snášet jeho rozmary, i když se jí krásný houslista líbil. Propustila Fioklu s Aniotou a při první hysterii zazvonila na pokojskou a řekla: ‚Přineste prosím pánovi sklenici studené vody, chytila ho křeč,‘ a odešla.“

Ano. A potom ho opustila a chudák Miša — teď už doslova, protože vypukla revoluce, banky byly znárodněny a rodina de Sicard šla pod stětku — vystupoval za pár šupů po hospodách v New Yorku nebo Chicagu. Zajímalo by mě, jestli napřed prodal stradivárky a pak teprve začal hrát po hospodách, anebo hrál na stradivárky v hospodách...

Ale babička už stihla otevřít knihu, usnout v křesle anebo přešla k jinému příběhu. Ale asi ani ona nezná na tuto otázku odpověď.

A tak se, světe div se, narodila Lala.

Ale do té doby se toho ještě hodně událo. Několik bratranců, kteří seděli na různých evropských trůnech, předvedlo nejokázalejší rodinnou hádku, na jakou se zmohli — a na jakou zároveň nestačili, protože ztratili nejen řadu území, paláců, žen a dětí, nemluvě o poddaných a o munici, ale i několik trůnů.

Krásná paní Bieniecká, která se stále jmenovala Bieniecká, protože si nějak nevěděli rady se všemi těmi rozvody a svatbami, ve zmatku utekla ke svým rodičům někam do Privislinského kraje.

Teta Saša se červenala, když ji představovali starým známým jako guvernantku dětí M., B. či von K. v císařsko-královské Vídni, která pomalu začínala zářit rudozlatými barvami.

Dědeček Brokl si stále dopisoval se všemi významnými cukrovarníky. Neřídil se národními jistotami, ale výhradně těmi vědeckými. A protože žil v ruském impériu, kde důkladní úředníci vždycky dokonale věděli, kdo chová ke komu jaké sympatie, jednou dvakrát ho zatkli a bez zbytečných cirátů ho jako skopčáckého špiona odsoudili k zastřelení. Babička Wanda, která si z Drážďan pamatovala jenom obchody se střížním zbožím a z Paříže

jenom klobouky, se znovu projevila jako žena s mimořádnou silou ducha.

Ale nejprve je potřeba říci několik slov o Vladčce.

„Vladka vždycky měla všech pět pohromadě,“ říkala babička, „protože se narodila někde u Kielců. Tak jako já. Tam odjakživa bývali inteligentní lidé. Je jasné, že školy nedokončili, třeli bídu s nouzí, ale byli nebývale bystří. Blízko se totiž nacházelo carské vězení, Svatý kříž...“

O Svatém kříži a o tom, jaký vliv vyvíjel na inteligenci sedláků, si povíme příště, zatím se vraťme k Vladčce. V těch starých zlatých časech, kdy se stály fronty na banány, a před třináctou hodinou se nedal koupit alkohol, byla Vladka skutečný papaláš, královna přechovávačů srovnatelná s Fordem, Rockefellerem (a vzhledem k charakteru živnosti i s Al Caponem), ve skromném prostředí ulice Alfa Liczmańského a sousedních čtvrtí. V tom období se seznámila se svým milencem, panem Oktaviánem, který jí mezi jejími klienty obzvlášť padl do oka; Vladka umí dodnes dobře hospodařit se zásobami, a tak ho drží pěkně zkrátka. V neděli a o svátcích mu vždycky přidělí určitý počet mililitrů a zakazuje mu tahat se s kamarády. Důsledně odmítá nabídky k sňatku, které čas od času od Oktaviána dostane, protože dokonale ví, že jako manželka by s ním neuměla tak mávat jako milenka.

Od té doby, co nonstopy uřaly obchodní odvětví profesionálního přechovávačství, Vladka opustila byznys — ale ze zvyku a sentimentu má v polici několik lahví pro strýčka příhodu, které však bere spíše jako hobby pro se-

niory a vábničku na Oktaviána než jako obchodní artikl. Odevzdala se jiné své vášni. Je puntičkářka a provozuje umění Williama Randolpha Hearsta — produkuje a distribuuje drby o všem a o všech v okolí celého kilometru. Má tedy pod palcem stejné teritorium jako dřív.

Snídáme a ona si přisedne a pospíchá vyklopit novinky.

„Paní Karpiňská, víte, říká se, šediny nejsou žádný výmysl. Oktaviána znovu bolela noha, skončil ve špitále, tam dostal žloutenku, víte, říká se, že když jde někdo do nemocnice, tak dostane žloutenku, no a já...“

„Šediny?“ přerušila ji babička tónem, kterým začínala odbočky ve svých vyprávěních a který nesnášel vzpurnost posluchačů, „Šediny? Ach tak, ano, to jistě nejsou.“

„No, vždyť...“ zkusí to polehoučku Vladka, „vždyť říkám...“

Ale my všichni, jak tu píšu a vy čtete, se můžeme tomu chabému pokusu ve srovnání s babiččiným uměním vyprávět jenom smát. Tím spíš, že jsme, jak víme, zanechali Leonarda Brokla, profesora chemie, v perfektně vyžehlené košili před popravčí četou.

„Můj dědeček, představte si to, zešedivěl během jediného dne. Protože víte, můj dědeček, Leonard Brokl, byl chemik, odborník na cukrovarnictví. Zbohatl na burze, vědou se zabýval jenom ze zájmu, ale i tak si dopisoval s celou Evropou. Se znalci z Anglie, Francie, Ruska, Německa i Rakousko-Uherska. Ale osud tomu chtěl, že vypukla první světová válka...“

„Nu, ano, tak tomu bylo...“

„... a válka cukrovarnictví nepřeje, podobně jako nepřeje pěstování orchidejí, točené zmrzlině nebo mechanickým stavům. A tak dědeček Brokl...“ Vladka ztratila všechny naděje na zapojení se do hovoru a mrzutě usrkávala kávy a cinkala o okraj šálku svými koňskými zubisky, „... pokračoval ve své vědecké korespondenci, až jednoho dne, představte si to, pro něho přišli a zatkli ho za vyrazování státního tajemství nepříteli, že je špión, no a samozřejmě ho hnali před vojenský soud. Ono je vlastně možné, že ve své naivitě vyhradil nějaké tajemství, jako třeba rozmístění řepných polí na Ukrajině, kdo ví? A tehdy moje babička Wanda, která byla celkem vzato dost málo inteligentní, ale životem protřelá žena, přišla za svou přítelkyní paní Hołojewskou, která měla poštu a přípřež... Víte, Vladko, přípřež: každých několik desítek kilometrů stál připravený pár koní a pouze vyměnili unavené za odpočaté, takže se mohlo celou cestu cválat. No a babička odjela do Kyjeva, uprostřed noci vytáhla z postele jakéhosi vysoce postaveného úředníka, ten vzbudil dalšího, až nakonec získala důležitý papírek, který dědečka Brokla zprošťoval viny. Jela přípřeží nazpátek až na místo, kde dědečka drželi v cele smrti. Ráno ho měli zastřelit, ale babička přijela za svítání, kdy ho vedli před popravčí četou, ukázala vojákům dokumenty a zachránila svého manžela. Omluvili se a propustili ho. A tehdy, už za bránou, si babička všimla, že dědeček je šedivý jak holub. Zešedivěl během jediné noci.“

„Vždyť vám to povídám...“ pokouší se o slovo Vladka.
„Někdy to bývá i naopak. Představte si to... Nedala byste si kousek rajčete?“

„Já už jsem po snídani, už jsem byla na trhu a tam jsem potkala paní Orlovskou z trojky, a ona mi říká...“

„... no. A představte si to, že když vypukla válka a přišli Němci, třetího nebo čtvrtého září mi máma říká: ‚Lalo, poslyš, kdy sis naposled myla vlasy? Máš je skoro černé od špíny.‘ Podívala jsem se, měla pravdu. Ale pečlivě jsem je umyla, usušila — a byly pořád černé. Ze stresu mi ztmavly vlasy.“

„No tedy!“ řekla Vladka a kapitulovala.

A my se můžeme vrátit k naší revoluci.

Nechali jsme Sašu ve Vídni, Mišu de Sicard v bídě a zachránili jsme (díky poštovní přípraze paní Hołojewské a duchapřítomnosti babičky Wandy) dědečka, můžeme se teď na chvíli přesunout k jeho synovi, strýci Matějovi.

Strýc Matěj. Inženýr, syfilitik a šílenec, který studoval v Mnichově. Tam k té nemoci..., nu... buršáci, Schubert, Leverkühn, laciné víno... Do Kyjeva se vrátil se spirochetami a diplomem. Pracoval v jakési fabrice na Ukrajině a strkal nos do soukolí dějin: ve fabrice založili rudé odbory — a on musel založit bílé. A jako by bylo málo barev, ještě k tomu všemu přišla černá sotňa, která pobila jedny i druhé, protože jim záleželo jenom na masakru, zapalování papírů, rozbíjení kas a strojů. Strýc byl ve své pracovně, a když slyšel střelbu a výkřiky raněných, vyskočil oknem. Pod ním stála hromada dřeva naskládaná

do hranice dvakrát dva sáhy. A on skočil přímo do ní, protože jeho pracovna byla v prvním patře, možná dokonce výš. Seděl tam a ani nedutal a přes škvíry mezi odkorněnými kmeny sledoval, jak bajonety přesekávají aorty a lehce vjíždějí do těl; viděl, jak z oken vyhazují psací stroje, které dopadaly na dlažbu, jak se roztříštily a rozletěly v kouscích písmen na dlouhých drátech na všechny strany; viděl, jak čtyřicetiletý muž uřízl hlavu třináctiletému továrnímu poslíčkovi — pomalu, pečlivě, jako se uřezává hlávka zelí z kořene. A on to všechno viděl. A oni viděli jeho. Přiloudali se k hranici s holými bajonety a bodali, kde je napadlo, do dřa na dva prsty. Pak uznali strýce Matěje za mrtvého. Odešli do svého černosotňového světa a zbytek práce nechali mrchožroutům. Strýc měl naštěstí pouze škrábanec, ale za těch patnáct minut, co bodáky probodávaly vzduch těsně vedle jeho očí, úst, tváří a břicha, se Matěj zbláznil. Doma si sice potají šeptali, že přišel o rozum kvůli syfilidě, kterou, milá zlatá, přivlekl z mnichovských bordelů během bouřlivého mládí a studia na německých polytechnikách, ale to nezměnilo nic na tom, že byl Matěj šílenec. Celé dny pozoroval hmyz, klidně rozmloval o vyřezávání lodiček z kůry, provázku a kousku plátna. To trvalo měsíce, než se na někoho z rodiny začal vrhat s nožem nebo se někoho pokoušel utopit nebo uškrtit. Pak vždycky chodil s prosíkem o odpuštění a vracel se ke svým loďkám a stonožkám.

Samozřejmě nelze pomlčet o vzdáleném strýci Evženovi, mytické postavě z bůhví které větve rodiny. Figuro-

val v celé řadě obědových příběhů a šlo ho snadno vyvolat z lesů babiččiny paměti, když člověk důrazně a vytrvale odmítal těstoviny nebo bramborovou kaši.

„Skončíte jako strýc Evžen,“ zaburácelo v salónu, až opalizující vázy a safírové kalíšky o tón potemněly. Pak se rozhostilo ticho a po chvíli se babička chopila slova.

„Když byla revoluce...“ nelze zapsat slovo *revoluce* tak, jak je vyslovovala; něco jako *inexprimable*: jako by to existovalo, ale u stolu se o tom radši nemluvilo. „Strýc Evžen, který bydlel ve velkém domě na jednom z hlavních kyjevských prospektů, vyhlásil stávku. Propustil většinu služebnictva, přičemž nic nedbal na to, že tím přidělal práci své ženě a ne sobě, uzavřel se v pracovně a přestal přijímat jídlo. Tvrdil, že nebude jíst ty ohavnosti, které mu nosí — všude totiž panoval hlad a bída a jeho manželka celé dny pobíhala po tržištích, aby sehnala alespoň nějaké kroupy nebo přemrzlé brambory. A jak se na džentlmena sluší a patří, své slovo dodržel. Zemřel hlady.“

„To byli dospělí. A co děti?“

„Roma přežila obléhání Kališe, čert ví, kde se tam vzala, ale rozhodně tam byla, během války se lidé často ocitají na nejrůznějších místech. Kdysi to bylo slavné obléhání, hlad, špína, střelení, potom ale došlo k dalším, možná ještě slavnějším. Na každý pád tehdy Roma dostala tuberkulózu. A Karnauchovovi? Ivan, který měl smůlu, a smůla byla hlavní chorobou té doby, se zamíloval do ženy svého velitele z kadetské školy. Byl to

strašlivý skandál,“ usmívá se babička s pochopením, „a sama nevím, jestli se té oficirové chtěl opravdu zalíbit nebo to bylo ze zoufalství, vydal se zkrátka bránit před rudými jakýsi strategický bod, který už ale byl dávno považován za ztracený; bolševici prý měli skoro stonásobnou přesilu, a když odešli a přesunuli se jinam, nechali za sebou těla tak zmasakrovaná šavlemi, že je nikdo nebyl s to identifikovat. Věděla o tom venkoncem jenom teta Saša a od ní máma. Otec se nikdy nedozvěděl, jak Ivan zemřel. Nebo to věděl? Tak či tak to bylo jedno velké tajemství. Na druhé straně Ivanova sestra Irinka přežila revoluci, čistky v třicátých letech i obléhání Leningradu... Těžko říct, co z toho bylo nejtěžší. Psala si nejdřív s otcem a tetou, pak s mámou a nakonec se mnou. Napsala několik knih, vydala ruské báje a sbírku povídek nebo román právě o obléhání... Jmenovalo se to myslím *Přátelství*. Někde by to tu mělo být... tamhle, na polici. A pak dopisy prostě přestaly chodit. Když v padesátých a šedesátých letech přijížděly ze SSSR jakési delegace soudruhů nebo když někdo z rádia jezdil na přátelské návštěvy, vždycky jsem se ptala na Irinu a prosila, aby se tam po ní poptali. Ale bylo to pořád to stejné v bleděmodrém: ‚Pozor, vyletí ptáček‘ nebo ‚Vidíme, soudružko, že se váš přízvuk zlepšuje!‘ nebo ‚Byla jste, soudružko, někdy v Nižním Novgorodu?‘ nebo něco v tom smyslu. Až nakonec mě někdo vzal stranou a řekl, že asi chci zatopit jim i sobě — a že Irinu deportovali. Víc jsem se radši neptala.“

Nu, zbývalo ještě dítě Valeriána Karnauchova. Dítě ženského pohlaví, které bylo narozeno ve skoro stejné mladém Polsku, v Kielcích roku 1919. Dítě nosilo jméno důstojníka polské armády, význačného gynekologa a milovníka dam, pana Kazimíra Bienieckého, který vyhověl prosbám své — v zásadě už bývalé — ženy a podle hesla postav dům, zasaď strom a zplod' syna, v tomto případě spíš dceru, dítě přijal za své.

„Mámu strašně vyděsili známí, obzvlášť bělogvardějci, že když se budu jmenovat Karnauchovová, tak mě budou Poláci mlátit, plivat na mě a ponižovat mě za všechny ty deportace, povstání, za Targowice a všechny ty Paskeviche a Muravěviche... Oficiálně jsem se tedy stala nevlastní dcerou svého vlastního otce... Chtěla jsem si samozřejmě změnit jméno, hned jak budu plnoletá, ale vzala jsem si Julka a bylo po ptákách.“

Dobrá, dítě nosilo příjmení pana Bienieckého. A křestní? Křestní jméno dítě nemělo. Tak nějak se to semlelo, že čekali s křtinami na Valeriána, který ale nedokázal odjet ze Sovětského Ruska, a proto jí říkali „Lala“, což jim připadalo roztomilé jako ona sama. Babička Wanda, dědeček, matka, služebné a vesnické báby — všechny na ni volaly „Lalo“, „Lalko“, „Laluško“. A teprve když jí byly čtyři roky, představili ji velikému, holohlavému muži s vousy, řekli jí: „To je tvůj táta,“ a začali hledat jméno, které by odpovídalo zaužívaným zdrobnělinám. V konkurenci jmen jako je Luisa, Halina, Lenka nebo Karolína zvítězila Helena. Nebylo to kvůli starověkému příběhu

(nebo nějaké jeho okleštěné variantě). Není ale vyloučeno, že se historie čas od času může opakovat.

Jak už jsem uvedl, babiččino vyprávění se vine jako zelený hrách, který neustále vyhání nové a nové úponky. Zde ale čtenáři dlužím ještě jednu dlouhou zelenou — anebo možná červenou — nit digrese, neboť nemohu smést do propadliště dějin několik příhod, které se staly mému pradědečkovi, Valeriánu Karnauchovi, bývalému radovi Jihozápadních drah, než se usadil u paní Wolgemutové a vařil si kakao ve speciálním rendlíku.

„Táta mluvil jako právník, rychle a hladce, a tak nějak si dokázal získat bolševiky, kteří ho nejen nezastřelili na místě, ačkoliv byl buržoust až na půdu, ale ještě ho pověřili funkcí blokového dozorce. Chodili za ním a vyptávali se na všechno možné. Jednoho dne jim otec říká: ‚Hrome, vy celou dobu mluvíte o poctivosti, o zásadách, huby máte — promiňte ten výraz — plné frázi a mouder, a přitom jste mi ukradli čepici z bobří kůže!‘ Dívají se na sebe, na něho a znovu na sebe. ‚Z bobří kůže?‘ ptají se. ‚Z bobří kůže, občane Valeriáne Ivanoviči Karnauchove? Tak my se po ní podíváme.‘ Podívali se po ní a našli ji, ze zloděje málem vymlátili duši a přinesli čtvrt prasete na usmířenou. Dokážeš si představit svého druhého dědečka, Zikmunda, který byl čistý jako slovo Boží, v takové situaci? Řekl by, že kdepak, že mu záleží pouze na čepici, protože je pohodlná, teplá a v zimě na ni nedá dopus-

tit. A oni by se rozzuřili a na místě by ho zastřelili. Můj otec byl z jiného těsta. Čtvrtku vepře upekł a všechny včetně zloděje pozval ke stolu, rozlil vodku do skleniček a pak jedli a pili na usmířenou. Když byli trochu pod parou, řekli mu, že když už jsou takoví přátelé, mohl by jim pomoci, protože nějaká svině kontrarevolucionářská jim po nocích stříhá spojovací dráty, což ve válce není žádný špás. A otec souhlasil. Prošel s nimi celou čtvrt, od soumraku do úsvitu se prodíral ploty a brodil se potůčky. Nikde nikdo. Jednou řekl svým bolševickým soudruhům, že viděl záškodníka: malého ryšavého prcka. Malého ryšavého prcka — byl totiž holohlavý a velký jako almara, protože to byl on sám, kdo chodil po nocích a stříhal dráty jako pomstu za Ivana.

Ale z revoluce se v bolestech pomalu začal líhnout stát. Krev Jejich Císařských Veličenstev, následovníků trůnu, princezen, lékaře Botkina a služebnice potřísnila sklepní stěny v Jekatěrinburgu, Felix Edmundovič se nešetřil a ve dne v noci pracoval, kvůli čemuž mu o mnoho let později malovali ruce červenou barvou, a vůbec bylo všude mnohem méně bezpečno, takže kontakty mezi bolševiky nestačily, aby člověk mohl žít v klidu a jistotě — protože lékař se hodí, malíř, řekněme, rovněž, ale advokát? Advokát je nejhorší typ buržousta, nejhorší myslitelný bjalorukij, vykořisťovatel druhých.

Nemluvě o tom, že se mu stýskalo po krásné paní Bieniecké a po dítěti, o kterém nevěděl, ani jestli je to chlapeček nebo holčička. Valerián prodal nábytek, byt,

přibory a obrazy a nakoupil za to diamanty, rubíny, smaragdy a zlato, čehož bylo v Rusku odjakživa dost, všechny cennosti zašil do podšívky svého kabátu a vydal se do neznáma s malým cestovním necesérem a s papírkem s poznamenanou adresou Moravice, toho statku kousek od Kielců v někdejší Piotrkovské gubernii v někdejším Privislinském kraji.

Na nádraží ve Varšavě se sotva prodral davem, když si všiml, že má kabát proříznutý břitvou a vyvržený nejzručnějším z varšavských kapsářů. O půl hodiny později v Maršálkovské nebo někde na Novém světě uslyšel: „Není možná, pan rada Karnauchov, tfuj tfuj, ať do mě uhodí blesk, pokud mě šálí zrak!“ Zvedl hlavu a uviděl před sebou pana dejme tomu Rozencvajga, dřevo, papír, velkoobchod, maloobchod, pro kterého kdysi cosi zařizoval. „Vy nějak nejste, pane rado, ve své kůži?“ slyší po přivítání. „Ještě nebylo, aby nebylo, a nejde, aby to nějak nešlo! No toto, tady ve Varšavě? Na nádraží? Tomu se říká neštěstí a tomuto zase řízení osudu!“ Po chvíli totiž dodal: „Kolik byste, pane rado, potřeboval?“ „Ale já nebudu mít z čeho vám to vrátit...“ a Rozencvajg přimhouřil oči a řekl: „Budete, nebudete... Pokud budete, pak mi to vrátíte, pokud ne — pak ne. Nebe nám za to na hlavy nespadne.“ Pan Rozencvajg půjčil radovi Karnauchovovi pár tehdejších marek či zlotých, kdo si to má všechno dneska pamatovat, a v Kielcích mu doporučil ubytovnu paní Wolgemutové, velice způsobné a poctivé vdovy, která ze zákazníků nedře kůži.

A tak Valerián se svým cestovním necesérem našel střechem nad hlavou v ubytovně paní Wolgemutové, kde celé dny rozjímal nad nuancemi polské gramatiky a kodexem obchodního práva a připravoval se na zkoušku kvůli nostrifikaci právnického titulu. Zároveň se pokoušel najít Irenu Bienieckou, dceru Wandy a Leonarda Broklových, majitelů moravického statku, který už v té době byl v rukou někoho úplně jiného.

Osud tomu chtěl, že se Valerián dostal na rady nejružnějších lidí do Lisova. Konečně je všechny našel a uviděl — především Irenu a Lalu, teprve potom svou budoucí tchyni a tchána. Babička Wanda se na něho podívala a přes zaťaté zuby procedila jenom: „Rusák a basta“. To byl jediný komentář celé situace. Ještě mnoho let opakovala „Rusák a basta“, když z něčích úst slyšela chválu na svého zetě nehledě na to, šlo-li o jeho kuchyni, hudební vkus nebo umění léčit migrény kladením rukou. Teprve později, ke konci života, mu začala říkat můj nejmilovanější strážce.“

Tak či tak Irena s Valeriánem se konečně našli a při té příležitosti došlo k revizi bytu nastávajícího. Konečně tedy přijde řada na slovný kastrůlek, v němž Valerián vařil kakao. A protože v něm vařil jen a pouze kakao, nikdy jej nemyl, protože — co by se mohlo stát, kakao jako kakao. A stejně jako prababička babičce, tak i babička nám ukazovala na onom kastrůlku legendární dva centimetry přiškvařené hmoty.

A když už se vypořádali s kastrůlkem a dalšími náležitostmi, uzavřeli — s určitým, příznem, zpožděním —

právoplatný manželský svazek v jakési kalvínské kapli, protože nemohli mít ani katolickou, ani pravoslavnou svatbu. Z toho důvodu musel jeden z nich přestoupit na kalvinismus a Valerián řekl: „Ech, tak já přestoupím, a z dítěte může být katolík.“ A katolické dítě vyvolávalo vlny pohoršení, když se ve společnosti kamarádek ze školky paní Maryly Moždžeňské asistovalo při svatbě svých rodičů v bílých šatičkách s vyšitými růžičkami.

Kapitola IV

Lisov. Co může znamenat pro někoho na druhé straně této knihy název „Lisov“? Právě tak bych mohl napsat: Jędrzejov, Kurozwęky, Stašov. Když jsem chodíval spát a voněl jsem mýdlem a vodou, jak umějí vonět mýdlem a vodou jedině děti, vyprávěli mi o tomto místu stovky příběhů — Lisov byla krajina, Narnie nebo Kanaán, která byla ode mne i od nás všech oddělena oponou války a byla stejně vzdálená a záhadná jako markomanské války nebo Flaviova kronika.

Nacházel se tedy Lisov za velikou vodou, za neproniknutelnou stěnou v tom prapodivném světě, který jsme se shodli nazývat jako minulost a který vychytrale považujeme za něco, co je za námi — stejně jako se dříve umisťoval ráj nebo bájní Lotofágové na nejvzdálenější ostrovy Východu či Západu, pod zem anebo nad mraky; pro mne byl Lisov podobný Edenu, Jeruzalému, Sodomě, Paříži a Benátkám...

Člověk musí v Lisově otevřít oči, jako je dřív otvírala babička, a o mnoho let později i já, když mě po večerech vedli do pokojů a kamrlíků s vějíři černých pštrosích per a se sádrovými chrliči, mezi jabloně a hrušně, k houslím

a zrcadlům — otevřít oči, jako je člověk otevírá ve snách a vstupuje do zářících kruhů neskutečných perspektiv.

Ale Lisov, ta kouzelná, prchavá krajina, nespádl shůry. Nevznikl z chvilkového rozmaru nebo díky andělskému kůru, nýbrž díky rublům dědečka Brokla z moravického Mnína. A to si zaslouží pár slov bokem.

Dědeček si ještě před revolucí, v jednom z období náhodné prosperity, znovu pořídil automobil s šoférem, obrazy, lakové paravány a cukrovar na Ukrajině. Vydrželo mu to ale pouze do převratu. Potom mu zvlčeli zaměstnanci, jakýsi Ostrowski napsal knihu *Jak se kalila ocel* a tak dále, ale to už je jiná historie. V každém případě se dědeček rozhodl stát zemanem. Sám nevím, co se mi na jeho příběhu líbí nejvíc — zda stříbrné rubly nebo duhové bankovky z Dostojevského — v každém případě vyměnil ohromné množství těch nebo oněch za pozemky. Ale protože byl rakouským poddaným, a nemohl tudíž vlastnit půdu na území ruského impéria, nejmilovanější a nejmoudřejší Irenka figurovala ve všech dokumentech jako oficiální majitelka. Nejdříve vlastnila Mnín, obrovskou plochu čítající na tisíce hektarů. Nic z toho ale nakonec nebylo, protože po Velké válce byly všechny jeho hektary, nebo spíš jitra, hony či lány nebo jak se tam měřilo, pouze dlouhými řadami čísel na kancelářském papíře, protože se zemí hospodařil někdo jiný. Muselo v tom být něco po čertech mazaného, protože ještě v třicátých